

Třetí díl vzpomínek Františka Weyra – Paměti 3.

Za okupace a po ní (1939–1951)

Brno, Atlantis 2004, 232 s.

Miloš Večeřa*

Zásluhou usilovné ediční práce nakladatelství Atlantis vychází třetí díl autobiografických Pamětí Františka Weyra, kterým je tak završena publikace celé, neobyčejně obsáhlé a svým obsahem impozantní autobiografické práce velkého českého právníka, právního filosofa, státovědce a statistika Františka Weyra, zakladatele a věhlasného profesora Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně a jejího prvního děkana.

Třetí díl Pamětí, zachycující období Weyrova života od okupace do roku 1951, plynule navazuje na již dříve vydané dva díly Pamětí: I. díl (Atlantis 1999, 488 stran) se věnuje období Rakouska-Uherska, II. díl (Atlantis 2001, 520 stran) pak období první republiky. Všechny tři díly Pamětí byly vlastně Weyrem sepsány díky násilnému vytržení z vědeckého a společenského života: ponejprv v důsledku německé okupace prožité v nucené izolaci v Praze (napsal první dva díly), podruhé pak v důsledku únorového převratu 1948, kdy byl vyhozen z Právnické fakulty (třetí díl). Okolnostmi mu tak byl dán čas, aby mohl zpětně přehlédnout svůj život a zamyslet se nejen nad prožitými událostmi a lidmi, které potkal, ale i znovu zauvažovat o svých tehdejších názorech, myšlenkách a pocitech. Sepsáním těchto Pamětí chtěl Weyr, jak sám říká v jejich úvodu, vypovědět „o svém životě, který sice neposkytuje nic zvlášť dramatického nebo snad heroického, ale jinak se liší od životní náplně průměrného příslušníka malého národa, jako jest český, a to zejména kantorskou tradicí tří generací, setkáními s velkou řadou významných lidí a pohnutou dobou plnou převratných událostí prožitou ve velkých společenských centrech (Vídeň, Praha, Brno)“.

Před psaním třetího dílu Pamětí Weyr již věděl, že k vydání připravené dva díly pro změnu politické situace po Únoru 1948 nevyjdou. Očekával, že tento osud postihne i zamýšlený třetí díl Pamětí, přesto se dal do psaní veden snahou „umožnit zvědavému čtenáři ... prožít pokud možno bezprostředně jeho pocity, obavy a naděje, které mu osud na sklonku jeho života přichystal, ony obavy týkající se nejen nejasných politických událostí, ... ale i autobiografického spisu“. O to více působí tento třetí díl autenticky a upřímně, vyjadřuje ale i bezprostřední zklamání a sarkasmy, s nimiž Weyr glossuje vývoj po roce 1948.

Vydavatelské rozčlenění třetího dílu Weyrových Pamětí navazuje na původní Weyrovo kapitolové rozdělení textu sledující linii číslování kapitol od prvního dílu (po jedenáctou kapitolu), přes díl druhý (od dvanácté po jedenadvacátou kapitolu). Třetí díl tak začíná po Úvodu dvaadvacátou kapitolou a končí kapitolou třicátou. Na rozdíl od dílů předchozích si však třetí díl vyžádal zvlášť pečlivou editorskou práci, neboť Weyr se už k jednou napsanému textu nevracel a dále ho nekorigoval. Je proto v této souvislosti třeba připomenout pečlivou a citlivou redakční práci Jany Uhdeové.

V Úvodu třetího dílu Weyr vysvětluje své snahy pokračovat a dokončit autobiografickou práci i za situace nepřející brzkému jejímu vydání.

Následující dvaadvacátou kapitolou Weyr původně ukončil spolu s Doslovem druhý díl svých Pamětí. Tématem okupace však tato kapitola zapadá spíše do dílu třetího a proto ji editorka vhodně zařadila až na začátek tohoto dílu Pamětí. Weyr v této kapitole popisuje v souvislosti s nacistickou okupací svůj úžas a zklamání nad morálním a intelektuálním úpadkem německého národa. Líčí, jakému ohrožení byl v době okupace stále vystaven, zejména pak v období osudového prvního září 1939, kdy měl být zatčen a poslán do koncentračního tábora jako řada jiných významných brněnských činitelů, a později, když byl v září 1943 zatčen a vyšetřován pro velezradu. V prvním případě mu pomohla náhoda, že nebyl k zastížení doma, ve druhém pak vlivní přátelé (zejména prezident Hácha a ministr protektorátní vlády Krejčí). Vzpomíná ale i na světlejší stránky svého okolnostmi vynuceného protektorátního pobytu v Praze, zvláště různá setkání s významnými lidmi.

Navazující třiadvacátá kapitola je podrobněji věnována Weyrovým aktivitám, životnímu stylu a změnám zdravotního stavu v období jeho „pražského exilu“. Šedesátiletý Weyr byl z řady ohledů vykořeněn z běžného života, což se týkalo zejména jeho vědecké, literární a pedagogické činnosti, ke které neměl v Praze podmínky, byl rovněž neustále vystaven stresu z možné perzekuce jeho osoby a začaly se mu neodbytně hlásit psychické potíže a různé nemoci. Sužovala ho zvláště srdeční vada a přidružila se úzkostná agora-

* Doc. JUDr. et. PhDr. Miloš Večeřa, CSc., Katedra právní teorie Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Brno

fobie, která ho již nikdy neopustila. A právě v tomto neradostném období nucené nečinnosti se Weyrovi v hlavě zrodila myšlenka sepsat autobiografické paměti, do nichž se s vehemencí sobě vlastní následně pustil. Zajímavé je, že se v tomto období změnil i jeho dříve chladný vztah k Praze, kterou si nyní velmi oblíbil po Vídní a Brnu, a sblížil se i se svými sourozenci, kteří žili v Praze.

Kapitola čtyřicetá je kapitolou úvahovou. Weyr se zde vyrovnává se svou politickou či protio-kupační nečinností a rozvíjí úvahy o válce, demokracii a totalitním systému. Všimá si politické manipulace prostřednictvím denního tisku, politické demagogie a pseudodemokracie.

O něco optimističtěji vyznívá kapitola pětadvacátá, ve které Weyr popisuje svůj návrat do osvobozeného Brna v říjnu 1945 po nesnadném rozloučení se s Prahou. Do Brna se vracel zejména do své brněnské vily, kterou za celou válku nespátřil, a na obnovenou Právnickou fakultu, jejíž budova sloužila za války jako hlavní sídlo brněnského gestapa. Weyr v kapitole podrobně charakterizuje poměry na znovu se ustavující fakultě, zejména pak snahy o personální restaurování profesorského sboru fakulty, který byl velmi postižen válkou i tzv. retribuční akcí proti kolaborantům. Běžný život i jeho pedagogickou práci v tomto období začala značně znesnadňovat srdeční choroba a úzkostná agorafobie.

Šestadvacátou kapitolu Weyr věnoval své politické a publicistické činnosti po roce 1945. Weyr se pokusil navázat na své předválečné žurnalistické aktivity, ale pro neshody s Ferdinandem Peroutkou se rozešel s Lidovými novinami a navázal bohatou spolupráci s deníkem Lidová demokracie. Později vstoupil i do Československé strany lidové, za níž se také podílel s řadou dalších expertů na přípravě nové ústavy. Činnost tohoto sboru expertů však snahou komunistů postupně vyzněla do ztracena, a to ještě před Únorem 1948.

V sedmadvacáté kapitole se Weyr nejprve věnuje svému soukromému životu v Brně, do kterého se začala citelně promítat jeho srdeční choroba, takže musel omezit mnoho svých aktivit a koníčků, včetně milovaného muzicírování na violu v domácím smyčcovém kvartetu. Zvláštní pozornost věnuje Weyr významné události této nepříliš radostné doby – jeho a Englišově slavnostní promoci čestnými doktory Masarykovi univerzity v dubnu 1947. Promoce byla navíc připravována pro Weyra jako překvapení a navíc se této vysoké pocty do té doby zatím od založení Masarykovy univerzity v roce 1919 nikomu nedostalo.

Kapitola osmadvacátá autenticky zachycuje Únorový převrat v jeho fakultní podobě, zrušení Právnické fakulty a konec vědeckého života po roce 1948. Weyr zde výstižně popisuje dramatické události při vylučování profesorů z fakulty v posledních únorových dnech, kterému se nečekaně nevyhnul ani dě-

kan, prof. Kubeš. Weyr po svolané schůzi profesorského sboru už prakticky na fakultu nevstoupil. Bylo mu sice ještě na přímlovu prezidenta Beneše uděleno placené studijní volno do doby řádného odchodu do důchodu v roce 1949, dostal se však do úplně vědecké a společenské izolace, ale nepřestal vědecky pracovat. Jeho sedmdesáté narozeniny v dubnu 1949 proběhly už zcela bez jakékoliv publicity pouze v úzkém kruhu přátel.

Poslední dvě kapitoly devětadvacátá a třicátá Paměti vyjadřují Weyrovo zklamání nad neutěšenou politickou, hospodářskou, společenskou a vědeckou situací. Ukazuje na manipulativnost denního tisku a totalitarizující snahy komunistického režimu. Z tohoto pohledu vyznívá jeho výhled do budoucna, o který se pokouší, velmi neradostně. Weyr k tomu přidává řadu úvah o demokratických politických režimech, které by mohly posloužit jako vzor pro lepší budoucnost.

K textu Paměti jsou připojeny Přílohy zahrnující „Vzpomínky na ústavní výbor revolučního Národního shromáždění“ a „Součinnost tak zvaných expertů při sdělávání ústavy ČR z roku 1948“. Poslední přílohou je text, zřejmě z pera Weyrova žáka JUDr. Vybrala, „Poslední léta a měsíce života profesora Františka Weyra“, který popisuje velmi neutěšenou sociální situaci a politicky vytvořenou společenskou izolaci Františka Weyra, za níž Weyr 29. června 1951 umírá. V závěru knihy pak je připojen jmenný rejstřík a ediční poznámka.

Poslední třetí díl Paměti vychází s odstupem tří let od dílu druhého. I když je rozsahem pouze poloviční, bylo pro jeho „nedotaženost“ obtížné dát mu konečnou a přitom dostatečně autentickou podobu, která se přesto editorům podařila. I když představuje třetí díl Weyrových Pamětí časovou kontinuitu s prvním a druhým dílem, tvoří relativně uzavřený celek a lze ho tedy číst i samostatně. Čtenář však i pak určitě rád sáhne po dílech předcházejících, které souhrnně autobiograficky mapují celý Weyrův plodný vědecký, pedagogický, veřejný, umělecký, manažerský i osobní život. Na dohromady téměř dvanáctistech padesáti stranách tří dílů Weyrových memoárů tak neobyčejně barvitě, zasvěceně a historicky věrně ožívá Weyrův život od jeho narození (1879) v posledním období rozpadajícího se rakouského mocnářství, přes první světovou válku, vznik první Československé republiky, její rozkvět a násilný konec v německé okupaci, přes šťastné skončení druhé světové války, poválečné nadšení, až po osudový politický převrat v únoru 1948 a následující politické represe.

Weyrovy paměti jsou napsány velice otevřeně a upřímně, autenticky a přitom čtivě. Prokazují Weyrovi mimořádnou paměť na osoby, události i atmosféru doby, jeho smysl pro detail i racionální vysvětlení souvislostí a příčin. Velmi cennou skutečností je i to, že Weyrovy Paměti zprostředkovávají rovněž Weyrovo vidění světa, tvořící součást právně pozitivistického

chápání práva brněnské normativní právní školy, již byl František Weyr zakladatelem a hlavním představitelem.

Weyrovy Paměti jsou šíří svého pohledu pozoruhodným svědectvím o sedmdesátiletém období života naší země, ve kterém mu bylo dáno žít a k jejímuž směřování se snažil přispět, zároveň je ale i imponantní

kronikou života člověka, kterého bychom pro šíří jeho záběru, tvořivost a pracovitost mohli s trochou nadsázky označit za člověka vpravdě renezančního. Z tohoto pohledu lze Weyrovy paměti doporučit nejen široké právnické veřejnosti, ale i běžnému čtenáři zajímajícímu se o vědecký a společenský život daného období u nás.